

Aanbevelingen vanuit de agrarische tafel aan de drie overheidslagen

---

Introductie

AANLEIDING

De afgelopen periode heeft zich een aantal belangrijke ontwikkelingen voorgedaan binnen het aardbevingsdossier in Groningen. Zo handelt vanaf 19 maart 2018 niet meer de NAM, maar de Rijksoverheid de verzoeken om vergoeding van schade door gaswinning af. Ten tweede heeft de Minister besloten om de gaswinning uiterlijk 2030 te stoppen. De afbouw van de winning heeft geleid tot een heroverweging van de versterkingsaanpak. De uitwerking van het Plan van Aanpak is onlangs gepubliceerd. Tot slot zijn Rijk en Regio op 5 oktober 2018 het Nationaal Programma Groningen overeengekomen, waarin 1,15 miljard euro wordt geïnvesteerd in het toekomstperspectief van Groningen. De agrarische sector speelt in het programma ook een rol.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden ertoe dat de NAM steeds verder naar de achtergrond verdwijnt, schade en versterken publiek worden gemaakt en er ook mogelijkheden zijn om aanvullende maatregelen publiek te financieren. Dit biedt ook mogelijkheden voor de agrarische sector. Gezien de omvang van de agrarische sector in het gebied en de specifieke (vaak complexe) gevolgen die de aardbevingen kunnen hebben voor de agrarische sector verdient deze sector extra aandacht. De bestuurders van agrariërs in Groningen en de 3 overheden hebben daarom besloten een Agrarische Tafel in te richten.

OPDRACHT AGRARISCHE TAFEL

De Agrarische Tafel heeft als opdracht om voor het einde van 2018 een advies op te leveren aan de bestuurders van de verschillende overheidslagen met aanbevelingen voor de schadeafhandeling, de versterkingsoperatie en het toekomstperspectief vanuit het oogpunt van de agrarische sector. Met het instellen van de Agrarische Tafel is een begin gemaakt met de invulling van de motie van kamerlid Bisschop (Kamerstuk 33 529, nr. 518) waarin onder andere is gevraagd om het organiseren van een regulier overleg tussen de betrokkenen, het onderzoek doen naar de verschillende oorzaken van mijnbouwschade, de verschillende en mogelijk het opzetten van een apart programma voor de agrarische sector.

De Agrarische Tafel bestaat uit de vertegenwoordiging van verschillende belangenorganisaties uit de agrarische sector, maatschappelijke organisaties, die samen met de betrokken overheden (Rijk, Provincie en gemeenten) tot dit advies zijn gekomen. Op uitvraag zijn externe deskundigen en experts met specifieke kennis over schade en versterken betrokken. Ook is een verkenning richting het toekomstperspectief uitgevoerd. In de periode oktober tot en met december 2018 hebben de betrokken partijen de thema's Schade, Versterking en Toekomstperspectief besproken. Op basis van deze besprekingen zijn zeven concrete aanbevelingen en een aantal onderzoeksvragen geformuleerd. Deze bevindingen en bijbehorende aanbevelingen worden aangeboden aan bestuurders van de betrokken overheden.

Aanbevelingen

---

1. Er moet voor de agrarische sector één integrale oplossing komen voor de aanpak van de problematiek gerelateerd aan mijnbouw.

CONSTATERINGEN

Er is sprake van een versnippering in het speelveld, waarbij het voor agrariërs, maar ook voor andere betrokkenen, onduidelijk is waar men met vragen terecht kan en wie waarvoor verantwoordelijk is. Op agrarische bedrijven speelt vaak een combinatie van schade (oud en nieuw), versterken, asbestsanering, veranderingen in bodem en waterhuishouding naast 'reguliere' zaken in de bedrijfsontwikkeling. Een veelgehoorde klacht onder agrariërs is dat zij voor het oplossen van deze problemen aan moeten kloppen bij verschillende instanties. Bij complexe dossiers zijn meestal meerdere partijen betrokken die ieder voor een klein deel verantwoordelijk zijn. De verantwoordelijkheid voor een integrale oplossing omtrent schadeafwikkeling en versterking ligt daarom nu bij de agrariërs. Dit is een hele grote opgave die bij de gedupeerden wordt neergelegd die ongevraagd met de negatieve gevolgen van mijnbouw worden geconfronteerd. Dit legt een grote claim op hun bedrijfsvoering en gezinsleven.

AANBEVELINGEN

- a) De Agrarische Tafel beveelt aan om voor de afhandeling van alle mijnbouw-gerelateerde zaken te komen tot één centraal Agroloket waar de agrariër wordt geholpen met een integrale oplossing. De coördinatieverantwoordelijkheid voor onderdelen van de bevestigingsproblematiek moeten de verschillende instanties dan achter de schermen oplossen. Daar moet de gedupeerde partij geen last van hebben. Dit houdt in dat de betrokkenen uit de verschillende organisaties voldoende mandaat en middelen hebben om met elkaar tot de gewenste oplossing te komen via het Agroloket.
- b) De Agrarische Tafel beveelt verder aan om de Tafel als bestuurlijke overlegpartner in stand te houden, in combinatie met een Agroteam, waarin ambtelijk meer algemene zaken kunnen worden gesignaleerd en gecoördineerd. Ook de leden van het Agroteam moeten vanuit hun organisatie(s) voldoende mandaat hebben om te komen tot een oplossing. Bij deze oplossingen

moet aandacht worden besteed aan zowel het proces van (i)afhandeling van schade, (ii) versterking van bebouwing en (iii) het creëren van toekomstperspectief. Daarmee kunnen integrale oplossingen worden aangedragen die aansluiten bij de wensen van de gedupeerden. Een handreiking voor de opzet van een structuur voor de agrarische inbreng, met Agroloket, Agroteam en Agrarische Tafel wordt gegeven in hoofdstuk 4 van dit document.

2. Versnelling van de afhandeling van schades is hard nodig. De TCMG en haar opvolger(s) moeten de hand aan de ploeg slaan om met name in de agrarische sector ook ingewikkelder schades vlot te gaan afhandelen.

CONSTATERINGEN

Met het verschuiven van schadeafwikkeling van de NAM naar de TCMG is de verantwoordelijkheid voor vlotte schadeafhandeling verschoven naar de overheid. Het is de Agrarische Tafel duidelijk dat een dergelijke systeemverandering helaas tijd vergt en gepaard gaat met kinderziekten.

Ten aanzien van de TCMG heeft de Agrarische Tafel het volgende vastgesteld:

- De TCMG heeft te kampen met een grote werkvoorraad. Bovendien is de aanwas van nieuwe dossiers op dit moment groot, waardoor de TCMG niet goed in staat is haar bestaande werkvoorraad weg te werken;
- In lijn met bovenstaande lijkt er een grote achterstand te bestaan op het gebied van schadeafwikkeling van de dossiers uit de agrarische sector, onder meer omdat het binnen deze agrarische schadedossiers doorgaans gaat om meerdere vormen van schade en/of schade aan meerdere gebouwen. Voor agrarische bedrijven is daarbij een extra risico dat de bedrijfsontwikkeling lang stil komt te liggen en de bedrijfsvoering wordt belemmerd.
- De TCMG heeft aangegeven dat zij ernaar streeft om eind 2018 een aanpak voor de schade ten gevolge van mijnbouw voor de agrarische sector in concept te hebben afgerond. Op ons verzoek heeft de TCMG toegezegd (i) partijen te informeren over het schade-

proces en de vorderingen, (ii) een helder tijdsplan te overleggen en (iii) dat een schadeplan wordt ontwikkeld, in samenspraak met de agrarische sector.

- De afhandeling van 'oude' schadegevallen, die nog onder de NAM vallen, verloopt moeizaam. Een groot deel van de gedupeerden heeft een disakkoord en heeft het dossier bij de Arbitrer Bodembeweging en/of rechter liggen.
- Gedupeerden met schade aan zaken niet zijnde gebouwen of werken (bijvoorbeeld bodem, grondwater, gewasschade etc.) kunnen op dit moment niet terecht bij de TCMG.

De Agrarische Tafel vindt het van belang om bij de afhandeling van schadegevallen en versterking naar oplossingen te zoeken die aansluiten op de wensen en situatie van de agrariër. De agrariër bepaalt zelf welke oplossing het best bij hem of haar past. Stoppende bedrijven zouden bijvoorbeeld kunnen worden opgekocht via een Opkoopfonds.

Verder kan vertraging in de afhandeling van schade en versterken leiden tot verpaupering, wat een negatieve invloed heeft op de sociale en ruimtelijke kwaliteit van het belevingsgebied.

Naast agrarische gebouwen gekoppeld aan een bedrijf is in het buitengebied een groot aantal voormalige agrarische bedrijven in gebruik als woonhuis met veelal bewoning in de voormalige schuur. Deels spelen hier dezelfde problemen (asbestdaken, schade aan muren etc.). De onzekerheid over een eventueel noodzakelijke versterking of zelfs sloop maakt het voor de eigenaar/bewoner onmogelijk gericht te investeren in onderhoud en asbestvervang. Daarbij komt dat de financiering hiervan vanwege de waardedaling vaak lastiger is te realiseren. Daarbij raken Provinciale subsidieregelingen en de regeling van EZK uitgeput waardoor deze subsidiemogelijkheden zijn vervallen.

AANBEVELINGEN

- In het proces van schadeafwikkeling en versterking, beveelt de Agrarische Tafel voor alle dossiers aan dat de afwikkelingstijd wordt verkort. In het bijzonder moeten de agrarische schadedossiers met de langste looptijd, waarbij ook de bedrijfsvoering onder druk staat, op korte termijn losgetrokken worden. Het liefst volgens de reguliere procedure. Echter wanneer te voorzien is dat deze dossiers niet in het eerste halfjaar van 2019 afgerond kunnen worden, beveelt de agrarische tafel een snellere en kordate aanpak voor deze gevallen aan. Het is op dit moment onduidelijk om hoeveel bedrijven het daarbij gaat.
- De Agrarische Tafel krijgt graag duidelijkheid hoe de overgang van de TCMG naar het IMG wordt ingericht. Hieronder wordt verstaan dat duidelijk wordt gemaakt wat van de nieuwe organisatie kan worden verwacht. Heldere communicatie is hierbij essentieel. De Agrarische Tafel vindt dit van groot belang om onzekerheid onder agrariërs weg te nemen.
- De TCMG behandelt schades aan gebouwen en werken. Schades als gevolg van bijvoorbeeld ongelijke maaiveld daling en veranderingen in de waterhuishouding vallen hiermee op dit moment niet binnen het bereik. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen kan deze schades wel in behandeling nemen. Gelet op de impact ook van deze schades beveelt de Agrarische Tafel snelle besluitvorming over de instelling van het Instituut Mijnbouwschade aan.
- Bij complexe knelgevallen van agrarische bedrijven in het aardbevingsgebied beveelt de Agrarische Tafel aan om ook een Opkoopfonds in te kunnen zetten. Een dergelijk opkoopfonds zou gevoed kunnen worden vanuit schade, versterken en toekomstperspectief, omdat de verschillende lijnen hier door elkaar lopen.
- De Agrarische Tafel beveelt aan om het mogelijk te maken dat de verschillende instanties gezamenlijk maatwerk kunnen leveren. Naast mandaat en financiële middelen vereist dit 'ruimte' binnen de bestaande planologische kaders zoals erfgoed, cultuurhistorie, bestemmingsplan en de Provinciale omgevingsverordening. Hiervoor moet blijvend gebruik kunnen worden gemaakt van bestaande regelingen als het Programma Groningen Schuren en Stallen.
- De Agrarische Tafel beveelt aan om een asbestsubsidie regeling in te stellen voor agrariërs die hun asbestdaken nog moeten saneren en vanwege de lange schadeafhandelingenprocedures en onzekerheid rondom versterking geen gebruik hebben kunnen maken van diverse eerder bestaande asbestsubsidie regelingen .
- De Agrarische Tafel beveelt aan om voldoende ruimte binnen planologische kaders te bieden om tot maatwerk oplossingen te komen. De Agrarische Tafel stelt voor om middelen beschikbaar te stellen voor de extra investeringen die gepaard gaan met behoud, herstel of vervanging van karakteristieke en beeldbepalende panden.
- Voor voormalige agrarische bebouwing die nu als woonhuis wordt gebruikt, spelen vergelijkbare problemen, maar hiervoor moeten in veel gevallen andere (financiële) oplossingen worden gezocht. De Agrarische Tafel beveelt aan om voor deze woningen zo snel mogelijk duidelijkheid te krijgen over een eventueel noodzakelijke versterking, met name in verband met de asbestsanering. Verder beveelt de

Agrarische tafel aan naar aanvullende financiële oplossingen te zoeken.

3. Er moet meer gedaan worden aan kennisopbouw rondom het schadeproces bij agrarische bedrijven.

CONSTATERINGEN

Het komt met enige regelmaat voor dat bij het opnemen van schade, schade-adviseurs terugkomen op dezelfde schade. Het gaat dan zowel om gevallen waarbij een tweede schade-adviseur het werk van een eerste herhaalt, als gevallen waarin is geconstateerd dat aanvullende specifieke deskundigheid (bv bij monumenten) nodig is om tot een goede schadeopname te komen.

Daarnaast is er in de loop van de tijd veel kennis opgedaan over oorzaken en gevolgen van bodemdaling, maar wordt ook nog een aantal leemtes in kennis geconstateerd. Zo zijn er veel waarnemingen van ongelijkmatige maaiveldaling en minder functionerende drainage waar geen verklaring voor is. In hoofdstuk 3 van dit document is een aantal van de nog openstaande onderzoeksvragen bij elkaar gebracht.

AANBEVELINGEN

- a) De Agrarische Tafel beveelt aan om de reeds opgedane kennis van agrarische objecten ook voor nieuwe schadegevallen te gebruiken, zodat op basis hiervan schademeldingen in de toekomst sneller kunnen worden afgehandeld. Daarnaast is het van belang dat de schadeprotocollen die de TCMG opstelt of gaat opstellen op een goede manier worden overgedragen aan haar rechtsopvolgers, zodat deze schadeafhandeling sneller kunnen realiseren.
- b) Verder beveelt de Agrarische Tafel aan om bestaande regelingen voor schade en versterking te actualiseren en te borgen, zodat ze ingezet kunnen worden door deze bij één van de partijen onder te brengen en de regelingen meer aan te laten sluiten bij behoeften van agrariërs. Het gaat dan onder andere om:
  - De regeling Groninger Mestkelders;
  - Het Programma Groninger Schuren en Stallen.
- c) Daarnaast vraagt de Agrarische Tafel aandacht voor een aantal algemene regelingen die bedoeld zijn voor investeringen in verduurzaming van het agrarisch bedrijf en waar in het aardbevingsgebied niet optimaal gebruik van gemaakt kan worden door de combinatie met schadeafhandeling en versterking. De regelingen rondom het verwijderen van asbest en het plaatsen van zonnepanelen zijn daarvan een voorbeeld.

d) De Agrarische Tafel beveelt aan om de bestaande regelingen, deels vanuit de NAM, verder uit te bouwen en nog beter aan te laten sluiten bij de behoeften vanuit de agrarische sector. Dit geldt ook voor regelingen die momenteel niet specifiek zijn gericht op agrariërs, maar die mogelijk wel relevant voor deze sector kunnen zijn. Een concreet voorbeeld hiervan is het uitbouwen van de bestaande MKB-compensatieregeling, om onder andere gevolgschades en inkomstenderving bij tijdelijke uitplaatsing bij bouwkundig versterken te vergoeden.

e) De Agrarische Tafel beveelt aan om meer helderheid te scheppen ten aanzien van de kaders van versterking voor agrarische bedrijven. Het is voor agrariërs wenselijk om snel inzichtelijk te krijgen of zij wel of niet binnen de versterkingsaanpak kunnen vallen. De Agrarische Tafel beveelt hierbij aan om te kijken naar de mogelijkheden tot versterking op basis van individuele inspecties.

4. Er moet inzicht komen in de verschillende oorzaken van tot schade leidende bodem- en maaiveldalingen

CONSTATERINGEN

Agrariërs merken dat een voornaam knelpunt bij de schadeafwikkeling onduidelijkheid is welke bodembewegingen de oorzaak zijn van schade aan opstallen, ondergrond en waterhuishouding. Een deel van de oorzaken lijkt niet te worden waargenomen, doordat meetnetwerken te grofmazig zijn en juist de excessen niet worden meegenomen in de beoordeling. Verder merkt de Agrarische Tafel op dat de kennis die er is voor wat betreft de mogelijke oorzaken van bodemdaling als gevolg van versnippering en verlies aan kennis niet optimaal wordt ontsloten.

AANBEVELINGEN

- a) In aansluiting op de aanbeveling om de melders van de schade hier niet mee te belasten, beveelt de Agrarische Tafel aan om, in samenwerking met zowel het te vormen Agroteam als een meer permanente Agrarische Tafel, meer kennis te vergaren omtrent de bodemprocessen die zich afspelen in het gaswinningsgebied, en de impact hiervan op (agrarische) bebouwing, op de lokale volksgezondheid, op de bodem inclusief watersystemen en het bodemleven, en op het maaiveld. Onderzoek naar de impact van verschillende bodemdalingsfactoren dient in juli 2019 te zijn afgerond. De Agrarische Tafel vindt het van belang dat ook de belangen van de agrarische sector worden betrokken bij het opzetten van deze onder-

zoeken. De Agrarische Tafel beveelt aan om de coördinatie van dit onderzoek bij het Rijk neer te leggen.

- b) Op dit moment bevindt de pilot met tiltmeters zich in de fase van een Europees aanbestedingstraject. Op basis van de pilot kan bepaald worden of plaatsing van tiltmeters in het gebied een toegevoegde waarde heeft. De Agrarische Tafel beveelt aan om hierover zo snel mogelijk na het afronden van de pilot duidelijkheid te geven. De Agrarische Tafel vraagt om meer inzicht in en betrokkenheid bij het uitwerken van deze pilot.

5. Binnen de processen van schade-afhandeling en versterking moet aandacht worden besteed aan een aantal minder grijpbare zaken: het veiligheidsgevoel van boeren, het effect van aardbevingen op de fysieke ondergrond en het oplossen van niet-directe schade.

CONSTATERINGEN

Een duurzame oplossing voor de problemen in het aardbevingsgebied kan alleen worden bereikt als er, naast aandacht voor de directe, materiële schade, ook aandacht is voor immateriële schade. Onduidelijkheid over de manier waarop dit opgepakt wordt en een gevoel van onveiligheid spelen daarbij een belangrijke rol. Daarnaast speelt voor veel agrariërs hierbij de zorg over het voortbestaan van het bedrijf.

AANBEVELINGEN

- a) De Agrarische Tafel beveelt zowel bij schadeafwikkeling als versterking het zo goed mogelijk kunnen voortzetten van het bedrijf aan. Daarbij moet ook de mogelijke gevolgschade in de bedrijfsvoering betrokken worden. Dit geldt zeker in die situaties waarbij er in de komende jaren nog een fors aardbevingsrisico blijft. Hierbij kan gedacht worden aan een regeling naar analogie van de bestaande MKB-regeling.
- b) De Agrarische Tafel beveelt aan bij de behandeling van schade en versterking een regeling moet komen om het veiligheidsgevoel en de immateriële schade te compenseren.

6. De Agrarische Tafel beveelt aan om beter gebruik te maken van bestaande kennis bij aardbevingsbestendig bouwen

CONSTATERINGEN

De Agrarische tafel constateert dat een flink aantal boerderijen onder de nieuwe versterkingsaanpak valt. Wanneer versterking of herbouw aan de orde is, is het van belang dat de nieuwe situatie in ieder geval voldoende aardbevingsbestendig is. In verschillende (pilot) projecten is hiermee inmiddels ervaring opgedaan en er is tot op zekere hoogte kennis voor handen op dit vlak, bijvoorbeeld via de website van de NAM. Daarmee kan voorkomen worden dat iedereen het wiel opnieuw uitvindt.

Aardbevingsbestendig bouwen brengt daarnaast vaak hogere kosten met zich mee, bijvoorbeeld doordat andere materialen moeten worden gebruikt. De bedragen die beschikbaar zijn voor schadevergoeding en versterking behoren toereikend te zijn. Er is een nieuwbouwregeling, die momenteel wordt herzien.

AANBEVELINGEN

- a) De Agrarische Tafel pleit voor een planmatiger aanpak van aardbevingsbestendig bouwen. Daarbij is het nodig dat de eisen voor aardbevingsbestendig bouwen binnen de verschillende delen van het aardbevingsgebied goed in beeld zijn. De Agrarische Tafel ziet het als de verantwoordelijkheid van de gezamenlijke gemeenten om deze kennis paraat te hebben.
- b) De Agrarische Tafel is daarnaast van mening dat er een oplossing moet komen voor de extra kosten die horen bij de opgave van aardbevingsbestendig bouwen. Een vervolg op de eerdergenoemde Nieuwbouwregeling kan hierin voorzien.

7. Toekomstperspectief Algemeen

CONSTATERINGEN

Het Nationaal Programma Groningen is een belangrijke drijfveer voor de toekomstige ontwikkeling van de provincie Groningen, en meer specifiek het bevingsgebied. In deze regio is de agrarische sector van groot economisch en sociaal belang.

Het is bij zware schadegevallen goed mogelijk dat deze schadepriode wordt aangegrepen om een algehele herziening van de bedrijfsopzet door te voeren. Daarbij blijken toekomstgericht schadeherstel en versterking

soms op gespannen voet te staan met de geldende ruimtelijke plannen. Het is daardoor soms lastig om snel van start te gaan met uitvoering van de plannen als het proces van schadeafhandeling en versterking op gang komt.

AANBEVELINGEN

- a) De Agrarische Tafel beveelt aan om de agrarische sector actiever te betrekken binnen het Nationaal Programma Groningen, waarbij de Agrarische Tafel erkent dat ook een belangrijke verantwoordelijkheid ligt bij de agrariërs zelf om te zoeken naar de koppelingen bij het toekomstbestendig maken van hun bedrijf. Zij moeten daarbij op hun ondernemerschap worden aangesproken.
- b) Het Nationaal Programma moet ruimte bieden aan integrale oplossingen voor schade, versterking en de toekomst van agrarische bedrijven. Denk hierbij aan het bieden van ruimte voor het plaatsen van zonnepanelen, voor innovatie, of andere manieren om extra waarde toe te voegen. De Agrarische Tafel beveelt daarnaast aan om middelen vrij te spelen om te voorzien in de financiering van bijvoorbeeld cultuurhistorische waarden en landschappelijk inpassing
- c) De Agrarische Tafel doet de aanbeveling aan de lokale en regionale overheden om door een flexibele, meedenkende houding de ruimtelijke ordeningsprocedures soepel te laten verlopen. Dat geldt ook voor het plaatsen van vervangende tijdelijke noodwoning(en) en voor de versterking van cultureel erfgoed. Een mogelijkheid hiertoe is het verder uitrollen van de pilot “Nije Heerd”, wanneer deze is afgerond.
- d) De Agrarische Tafel beveelt aan om te komen tot een rechtsbijstandsfonds, waaruit de kosten betaald kunnen worden die niet onder een rechtsbijstandsverzekering vallen. Hiervoor is om te beginnen inzicht nodig in de omvang van dit probleem. Aan de hand hiervan kan het fonds vervolgens worden ingericht.
- e) De Agrarische Tafel beveelt aan om vanuit de sector ingebrachte projecten te integreren in het Nationaal Programma Groningen en nodigt de stakeholders uit om bestaande voorstellen gezamenlijk verder uit te werken en waar nodig nieuwe voorstellen te doen. Met name de voorstellen die gedaan zijn inzake het herbestemmen van vrijkomende agrarische bebouwing, planologische ontwikkelingen en de verbinding tussen asbestsanering en energievoorziening zijn daarbij van belang. Daarbij beveelt de tafel onder andere aan om fysieke maatregelen voor behoud en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit bij sloop en versterking van karakteristieke gebouwen nader financieel te ondersteunen.
- f) De Agrarische Tafel beveelt aan om een structurele agrarische afvaardiging binnen de werkgroepen van de drie thema’s van het Nationaal Programma Groningen te installeren.
- g) De Agrarische Tafel beveelt aan om de agrarische sector als volwaardige stakeholder op te nemen in de gesprekken over het NPG

Onderzoeksvragen

In de overleggen van de Agrarische Tafel zijn een aantal kennisvragen naar voren gekomen. Om recht te doen aan de vragen die er nog leven, is hierna een overzicht gegeven van de vragen die aan de orde zijn geweest. In aansluiting op aanbevelingen 3 en 4 zou de Agrarische Tafel graag zien dat de overheden op korte termijn komen met een onderzoeks- en kennisprogramma, waarin deze vragen concreet bij een of meer organisaties worden neergelegd en waarin ook andere onderzoeken en vragen rondom (toekomstige) bevingsschade een plek kunnen krijgen. De manier waarop de resultaten worden gedeeld met de belanghebbenden in het gebied moet onderdeel zijn van dit programma.

AANBEVELING

De Agrarische Tafel beveelt aan om de resultaten van deze onderzoeken een plek te geven in een gezamenlijke kennisbank.

BESTAANDE ONDERZOEKSVRAGEN:

- Actueel inzicht in de omvang en aard van aangemelde schades bij TCMG en NAM
- Inzicht in onnatuurlijke oorzaken van maaiveld daling en verzilting in het gaswinningsgebied, en de impact hiervan op (agrarische) bebouwing, gewassen en de bodem.
- Inzicht in de omvang van vermogensschade door verminderde waarde van landbouwgrond;
- Inzicht in de omvang van misgelopen inkomsten en rechten, zoals fosfaatrechten, door het noodzakelijk verhuizen van vee in verband met schade aan gebouwen en de mogelijke vervolgschade die hierdoor kan ontstaan.
- Inzicht in de mogelijke gevolgen van de overgang van privaatrecht naar publiekrecht voor de kosten van juridische procedures en gevolgen hiervan voor de rechtsbijstandsverzekeringen. De Agrarische Tafel beveelt aan om inzichtelijk te maken hoe groot dit probleem is. Deze vraag moet snel worden beantwoord, om eventuele procedures niet te frustreren en de rechtsbescherming van gedupeerden te behouden.

Toekomstige structuur

De leden van de Agrarische Tafel hebben aangegeven dat zij deze vorm van samenwerking als waardevol hebben ervaren en dat zij hieraan een meer structureel karakter willen geven. Daarbij komt dat deze Agrarische Tafel zo ook in de toekomst verder kan werken aan de invulling van de motie Bisschop. Het is de intentie van de Agrarische Tafel om ook in de toekomst regulier af te stemmen met de drie overheidslagen.

Om goed invulling te kunnen geven aan de behartiging van de belangen van de sector binnen het mijnbouw dossier stelt de Tafel een structuur in 3 lagen voor, conform hetgeen door de gezamenlijke agrarische belangenorganisaties is voorgesteld in de hoorzitting over mijnbouw in de Tweede Kamer op 10 oktober 2018.

In deze structuur kunnen individuele boeren met schade voor kennis, advies en begeleiding terecht bij een **Agroloket**, waar zij kunnen worden geholpen door één procesbegeleider. In dit Agroloket werken, achter de schermen, verschillende organisaties en overheden samen om tot een bevredigende oplossing te komen voor individuele gevallen.

Voor zaken die niet op individueel niveau kunnen worden opgelost of die van terugkerende aard zijn, wordt een **Agroteam** in het leven geroepen. In het Agroteam zitten vertegenwoordigers van de verschillende organisaties en overheden die op regelmatige basisbasis overleggen op ambtelijk niveau. Hier wordt nagedacht over zaken als regelingen, benodigde kaders en programma's.

Dit Agroteam is tegelijk ook ondersteunend aan de **Agrarische Tafel**, waarin zaken waar nodig bestuurlijk/ hoog ambtelijk kunnen worden besproken. Ook kan de Agrarische tafel aan het Agroteam vragen om voorstellen voor nieuw beleid of wijzigingen in de bestuursstructuur nader uit te werken.

Zowel voor het Agroloket als voor het Agroteam geldt dat er binnen de organisaties voldoende mandaat gegeven moet worden aan de vertegenwoordigers om samen te kunnen werken aan integrale oplossingen.

Afsluiting

De Agrarische Tafel gaswinning heeft zich in de afgelopen twee maanden gebogen over een groot aantal vragen en knelpunten die zich voordoen in het gasdossier. Conform de opdracht hebben wij de problematiek geprobeerd samen te vatten in 7 aanbevelingen voor de betrokken overheden, die op 17 december 2018 zijn aangeboden.

Als deelnemende organisaties aan de Agrarische Tafel hebben wij de discussies onderling en met de uitvoerende organisaties als zeer waardevol ervaren en wij zijn bereid om in het proces rondom schade, versterking en het toekomstperspectief als klankbord te blijven optreden, namens de agrarische sector.

Wij vragen de betrokken overheden om de aanbevelingen tot zich te nemen en zouden graag zien dat hierop rond het eerstvolgende bestuurlijk overleg, in maart 2019, op gereageerd wordt.

De voorzitter

Rein Munnikma

Namens de **deelnemende organisaties**
van de Agrarische Tafel:

Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt

Groninger Bodembeweging

Groninger Gasberaad

LTO-Noord

Nederlandse Akkerbouw Vakbond

Nederlandse Melkveehouders Vakbond

Stichting Boerenbelang Mijnbouwschade

